

Türk Sineması'nda Celladına Aşık Olan Kadınlar

Prof.Dr.Hülya ÖNAL¹

Özet

Tüm dünyada şiddeti engellemek üzere uygulamaya koyulan hukuki yaptırımlar, ahlaki ve dini normlara rağmen yazık ki şiddet, halen en temel evrensel insanlık sorunları arasındadır. Şiddet algısı kùltürlere ve ÷lke politikalarına göre farklılık gösterse de, toplum güvenliği için bir tehdit oluşturması nedeniyle sosyal bilimlerin en geniş çalışma alanlarından birini oluşturur. Bu çalışma da şiddet kavramı, özellikle Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet üzerinden ele alınacaktır. Gerek ulusal gerekse uluslararası kadına yönelik şiddetin nedenlerini ortaya koyan çalışmaların sonuçlarını bir araya getirdiğimizde, aslında sorunun temel nedeninin, eril gücün kadını kendi özel mülkiyet alanı içinde görmesinden kaynaklandığı sonucunu çıkarabiliriz. Bu noktadan hareketle ÷lkemizde kadının çoğunlukla kendisine uygulanan şiddeti sessizce kabullenerek kendisinin erkeğin özel mülkü olma fikrini pekiştirmesi olduğunu söyleyebiliriz. Popüler Türk sineması, hem mevcut toplumsal gerçeğliği yansıtmaması hem de şiddetin meşrulaştırılmasında rol oynaması bakımından önemlidir. Çalışma, bu temsillerin, Türkiye'deki sosyal ve politik gelişmelere paralel olarak değişen Türk sinemasının örnekleri aracılığıyla bu rolü nasıl oynadığı sorusunu cevaplamaya çalışacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türk sineması, kadın, eril bakış, feminizm, şiddetin meşruiyeti

Giriş

Tüm dünyada şiddeti engellemek üzere uygulamaya koyulan hukuki yaptırımlar , ahlaki ve dini normlara rağmen yazık ki şiddet, halen en temel evrensel insanlık sorunları arasındadır. Şiddet algısı kùltürlere ve ÷lke politikalarına göre farklılık gösterse de, toplum güvenliği için bir tehdit oluşturması nedeniyle sosyal bilimlerin en geniş çalışma alanlarından birini oluşturur. Bu çalışma da şiddet kavramı, özellikle Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet üzerinden ele alınacaktır. BM, Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Beyanname'si'nde kadına yönelik şiddeti, "... ister kamusal alanda ister özel hayatta olsun tehditler de dahil olmak üzere kadınların fiziksel, cinsel veya psikolojik zarar veya acı çekmesiyle sonuçlanan ya da sonuçlanabilecek ve kadının özgürlüğünden keyfi olarak

¹ Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, İletişim Fakùltesi, hulyaonal@comu.edu.tr

mahrum bırakılmasına neden olacak tüm toplumsal cinsiyete dayalı şiddet eylemi.” Olarak tanımlar. (Krantz, G.,Garcia-Moreno, 2005:59)

Konuyla ilgili yapılan ulusal ve uluslararası araştırmaların önemli bir kısmı kadının daha çok aile içinde ya da özel hayatın paylaşıldığı partnerler tarafından şiddete maruz kaldığı gerçeğini ortaya koymuştur. Baba, erkek kardeşler, yakın akrabalar, eř ya da erkek arkadaş tarafından gösterilen şiddetin altında hangi nedenlerin yattığı sorusuna yapılan araştırmalarda yanıt bulunmaya çalışılmıştır.

Harway ve O’Neil, erkeğin kadına şiddet uygulamasına neden olan faktörleri sorguladığı kitaplarında, şiddetin kaynağını dört ana unsura dayandırırılar.

1-Makro-toplumsal faktörler: İçinde yaşadığımız çağda toplumsal değişikliklere paralel olarak cinsiyet rollerinde de değişiklikler yaşanmaktadır. Örneğin kadının erkekten daha fazla ekonomik kazanç elde etmesi ya da daha yüksek toplumsal statüye sahip olması , erkeğin elinde bulundurduğu gücü yitirdiğine inanması.

2-Biyolojik Faktörler: Erkeklerin hormonal ve nöro-anatomik doğal yapısal özellikleri

3- Toplum tarafından biçilen cinsiyet rolleri : Bu faktör erkeklerin tüm yaşamları boyunca içinde buldukları toplum tarafından belirlenen cinsiyetçi tavırları, duygu ve davranışlarını ifade eder.

4- Son olarak kişiler arası anlaşmazlıkların yaşanmasına rağmen ikili ilişkilerin sürdürülmesi Kadına karşı gösterilen şiddetin nedenleri arasında sayılmaktadır. (1999:13-14)

Türkiye’de yapılan micro ve makro düzeydeki araştırmalara göre kadına karşı şiddetin kaynağında benzer sorunlar yatmaktadır;

şiddeti artıran olaylar	Sayı	Yüzde
Ekonomik yetersizlik	86	55,5
Anlaşmazlık	78	50.3
Alkol kullanımı	19	12.5
Öfke	16	10.9
Kıskançlık	11	7.1
Sevgisizlik	9	5.8
Kumar	8	5.2

Tablo 1. (Tuncay,2005:54)

Tabloda belirtilen nedenlere ek olarak Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü’nün araştırmasında da yukarıdaki tabloya ek olarak erkeklerin psikolojik sorunları veya doğuştan kötü huylu oluşu,

Türk Sineması'nda Celladına Aşık Olan Kadınlar

ailesinden olumsuz etkilenmesi ve yaşamdan, birbirlerinden farklı beklentiler içinde oldukları gibi nedenler tespit edilmiştir. (Jansen, A.F.M., Öner S.,Kardam F.2009: 124)

Gerek ulusal gerekse uluslararası kadına yönelik şiddetin nedenlerini ortaya koyan çalışmaların sonuçlarını bir araya getirdiğimizde, aslında sorunun temel nedeninin, eril gücün kadını kendi özel mülkiyet alanı içinde görmesinden kaynaklandığı sonucunu çıkarabiliriz. Bu noktadan hareketle ülkemizde kadının çoğunlukla kendisine uygulanan şiddeti sessizce kabullenerek kendisinin erkeğin özel mülkü olma fikrini pekiştirmesinin şiddetin engellenmesi üzerinde ciddi bir engel olduğunu söyleyebiliriz.

Popüler Türk sineması, hem mevcut toplumsal gerçekliği yansıtması hem de şiddetin meşrulaştırılmasında rol oynaması bakımından önemlidir. Çalışma, bu temsillerin, Türkiye'deki sosyal ve politik gelişmelere paralel olarak değişen Türk sinemasının özellikle 1980 öncesi örnekleri aracılığıyla bu rolü nasıl oynadığı sorusunu cevaplamaya çalışacaktır.

Türk Sineması'nda Celladına Aşık Olan Kadının Temsilinde şiddetin dili;

İçinde üretildiği kültürel dinamiklerin yansıtıcısı ve üreticisi olarak sinema, toplumsal cinsiyet rollerinin tanımlanması ve pekiştirilmesinde tarihi boyunca oynadığı önemli rol nedeniyle, tüm dünyada cinsiyet çalışmalarınının temel konularından biri olmuştur. Türk Sineması'na bu perspektiften kronolojik olarak baktığımızda, kadına eril bakış açısıyla rol biçildiğini ve yine bizzat kadın aracılığıyla biçilen rolün pekiştirildiğini görürüz. Özellikle kadına yönelik şiddetin filmde kadın aracılığıyla onaylatılması çalışma için seçilen örnek filmlerin ortak noktasını oluşturmaktadır. Kuşkusuz şiddetin kadın tarafından kabul görmesi hatta talep edilmesi şiddete karşı oluşturulacak tüm politikaların en baştan ele alınmasını gerektirecektir.

Türk Sineması'nı Türkiye modernleşmesi üzerinden 1980 ler ve öncesi olarak ikiye ayırmak mümkündür. 1980'li yıllara kadar Türk toplumsal yapısında modern- geleneksel karşıtlığı genellikle köy-kent üzerinden anlatılmış ve batı modernizmi sadece kadın söz konusu olduğunda “yozlaşmanın temsili” olarak filmlere yansımıştır. Bu ilk dönemde yapılan filmleri incelediğimizde kadının, şiddet ve erkekle olan ilişkisini kabullenilmiş gelenekler ya da erkeğe bağımlılıkla açıklanabilecek sorunlu bir aşk üzerine kurulduğunu görürüz. Bizzat yönetmenler, kendi eril bakış açılarıyla kadına “ kendisi için aşağılanma ve şiddeti “ olumlayan cümleler kurdurur.

Kabullenilmiş geleneklerin savunucusu kadın;

Töre Cinayetleri: Töre ve namus cinayetleri ; aldatmak, zinâ etmek, evlenmeyi reddetmek, boşanmaya çalışmak, tecavüze uğramış olmak gibi nedenlerle, en başta kadınların aile fertleri tarafından yöneltilen ve ölümlü sonuçlanan şiddet türüdür.. Kadının aile onurunu zedelediği düşünülmesi sonucunda, infaz ya aile fertleri tarafından gerçekleştirilmekte ya da kadın. Intihara zorlanmaktadır. Örneğin **Ezogelin** filminde, dönemin yıldız oyuncusu Fatma Girik (Ezogelin), kocasının askerde olduğu sırada gelen ölüm haberiyle eşinin kardeşiyle evlendirilir – ki kadının törelere bağlı olarak uğradığı farklı bir şiddet türüdür-. Kocası günün birinde evine döndüğünde, ona kardeşiyle bir ilişkisi olmadığını anlatmak ister. Ona eğer inanmıyorsa onu öldürebileceğini řu sözlerle söyler. Bana inanmıyorsan çek bıçağını Ali yiğit, çek bıçağını doğra beni. Duymuş olasin Ali yiğit Ezo gelin tetiği çeken eli ister. Nişan alan gözü ister. Lakin hepsinden önce inanan seven yüreği ister. Sana buraya senin gibi yiğit bir çocuk vermeye geldim.” Filmin sonunda içindeki şüpheleri bir türlü yenemeyen eşi evi terkedince onurunun kendi ölümüyle gerçekteceğine inanan kadın : “ Sana olan aşkım ve onurum nedeniyle kendimi asıyorum” diyerek intihar eder. **Gülizar (şan,2004)** filminde nişanlısı başlık parası için İstanbul’a giden genç kadın, köye gelen öğretmen ile yaşadığı aşk nedeniyle ailesinin onuruna leke sürdüğünü düşünür. Kendisini öldürmek isteyen erkek kardeşine yalvarır, “ Lütfen öldür beni. Sana asla kızmam, darılmam. Sen benim kardeşimsin.”. Aynı şekilde *Batsın Bu Dünya* (Seden,1975) filminde Müjde Ar, kendisini başlık parası karşılığı tecavüzcüsüyle evlendiren babasına onurunu kurtaracağı formülü řu sözleriyle sunar; “ Çeyiz gelinlere gider baba. Ben gelin değil, satılık bir köpeğim burada. Beni kirlettikleri an senin vazifen o iti öldürmek sonra da benim beynime kurşun sıkmaktı. Yapamadın. Bir avuç toprağa sattın beni. Yolun açık olsun baba.”

Erkeklerle ilişkisini “kölelik” üzerine kuran kadın; Türk Popüler sinemasının (daha çok 1980 öncesinde) pek çok örneğinde kadın, özellikle Türk kadın izleyicinin özdeşleştiği kadın yıldız oyuncular aracılığı tamamıyla erkek fantazmasına uygun olarak sadece erkeği memnun edecek ilişkilerin parçasıdır.Üstelik bunu, Batılı modernleşmenin neden olduğu yozlaşmanın temsilcisi kötü kadın stereotipinin karşısına yıldız oyuncuyu koyarak yapar. Nevar ki, dönem filmlerinin çoğunda filmde iyiliği nedeniyle yüceltilen köylü, saf, fakir kadın sonunda görsel olarak eril fantazma hizmet eden Batılı kadın görüntüsüyle istediği aşka kavuşturulur. **Aşk Mabudesi** filminde erkeği baştan çıkarmak isteyen yukarıda sözünü ettiğimiz kötü kadın stereotipi ile yıldız oyuncu Türkan şoray arasında filmin bir sahnesinde geçen diyalog kadının erkeklerle ilişkisini hangi kriterler üzerine kurması gerektiği açıkça ortaya koymaktadır:

Zengin Kadın: O sersemi korumak sana mı düştü. Hadi çağır şunu da konuşayım.

Fakir Kadın: Söyleyeceklerinizi bana anlata bilirisiniz.

Türk Sineması'nda Celladına Aşık Olan Kadınlar

Zengin Kadın: Sen?

Fakir Kadın: Evet benim. Bizler evimizin hem hanımı hem de hizmetçisiyizdir.

Zengin Kadın: Sahtekar sende Ekrem senin bu kılıkta görse...(Türkan Şoray, köylü kıyafetleri giymiştir. Ancak yüzünde ağır bir makyaj vardır.)

Fakir Kadın: Eminim daha beğenirdi. Çünkü...

Zengin Kadın: Çünkü erkekler hizmetçilerle de oynaşmasını severler.

Fakir Kadın: Sadece oynaşma korkusuyla buralara kadar zahmette bulunmadınız hanımefendi korktunuz.

Sadece bir iki dakika süren bir diyalogun kadının ağzından kendini hizmetçi olarak tanımlamasıyla değil ayrıca “erkekler hizmetçilerle de oynaşmasını sever” ifadesi ile eril cinsiyetçi söylem bir kez daha kadının ağzından pekiştirilir.

Erkek yönetmenlerin kadınları iyi ve kötü olarak kurdukları ayrımın iki yüzlü tavrı, Kadın Filmi çekme iddiasında olan yönetmenlerde de görülür. Örneğin, İffet (*Tibet*,1982) filminin en çok konuşulan sahnesi, filmin kadın yıldız oyuncusunun nişanlısı tarafından başının, arabanın camına sıkıştırılarak tecavüze uğradığı sahnedir. Yönetmen, tamamıyla şiddete dayalı bu sahnenin hemen ardından kadın oyuncuya, “Üzülme ben senden gelecek her şeye razıyım. Yeter ki beni bırakma bende başkasında gözün olmasın.” Repliğini söyletebilmiştir. *Devlerin Öfkesi* (Pesen, 1960) filminde kadın, kendine şiddet uygulayan sevgilisinin arkadından şöyle bağırır ; “ Vur Halil bir daha vur. İstersen çiğne Halil fakat sev beni. Anlıyor musun? Mutlaka sev.” *Ben Kahpe Değilim* (Hün,1959),*Namus* (Sağiroğlu, 1972) *Kölen Olayım* (Yılmaz,1969) , Ezogelin gibi filmlerde kadın sürekli, erkeğin kendisini terketmemesi ya da affetmesi için yalvarıp ayaklarına kapanmakta, bizzat kendi ağzıyla şiddeti onaylamakta hatta kendisinin cezalandırılması için talep etmektedir.

Yeşilçam sinemasına baktığımızda şiddete sadece kadın üzerinden meşruiyet kazandırılmaz. Cüneyt Arkın, Yılmaz Güney, İbrahim Tatlıses gibi filmlerde maço tavırları ön plana çıkartılan erkek yıldız oyuncuların kadına ağır bedensel şiddet uyguladığı sahnelerle doludur.

Dünyada kadın hareketinin en önemli evresi olan dördüncü evre Türkiye’de 1980 sonrasında başlamıştır.1980 li yıllar liberal ekonomi politikalarının hakim olduğu yıllardır ve kentli kadın daha önce kendisine sunulan öğretmenlik, hemşirelik, sekreterlik vb. işlerin dışındaki sektörlerde çalışarak bireysel özgürlük savaşı verir. Türkiyede “feminist akımın söylemleri ve talepleri genel olarak kadınları özel alan olan ailenin duvarlarının dışına çıkarma, kamusal hayatta erkekle tam anlamıyla eşit statüye kavuşma, geleneksel patriarkal kültürü sorgulama, kadın aleyhine mevcut olan hukuksal normları tespit edip bunların üzerine gitme şeklinde özetlenebilir.” (Çaha, 2001)

Yazık ki, feminizmin bir eylem tavrı olarak aynı zamanda popöler kültürün bir parçası haline getirilmesi kadın hareketini oldukça farklı bir yere savurmuştur. Popöler edebiyat ve sinemanın kavramı sahiplenerek kadının hak ve özgürlüklerini salt kentli kadının cinsel özgürlüğü üzerine kurması, beraberinde aile temelli Türkiye kültüründe karşılık bulmadı. Özellikle sinemanın “kadın sorunlarına odaklı” olarak lanse edilen filmlerin hemen hepsi eril bakış açısıyla kadının cinsel özgürlük arayışını kadın bedenini “gişe garantili cinsel objeye” dönüştürdü. Örneğın Atıf Yılmaz’ın çektiğı *Mine* (1983), *Dul Bir Kadın (A Widow)*, 1985), *Bir Yudum Sevgi (A Sip of Love)*, 1984), *Kadının Adı Yok (The Woman Has No Name)*, 1987), ya da *Sarı Tebessüm (Yellow Smile)*, Yaşar, 1992), *Mum Kokulu Kadınlar (Candle Scented Women)*, Tözüm, 1996) gibi filmler, yazık ki içerdikleri erotik sahnelerle anlattıkları öykünün önüne geçmiş, “kadın” merkezli filmler bir kez daha kadının temel hak ve özgürlüklerinden çok bedenini öne çıkarmıştır.

Sonuç

2000’li yıllarda değişen sosyal ve politik konjonktür ile birlikte, kadınlara odaklanan filmler geride kaldı. Ancak en başından beri gerek sinema gerekse basın yoluyla oluşturulan “kadına bakış” neredeyse hiç değişmedi. Bu bakışa göre kadın, koşulsuz erkeğe ait ve dilediğı şekilde kullanabileceğı bir eşya. Bu bakışı meşrulaştıracak her ne söylendiyse erkekler tarafından söylendi ya da kadınların ağızından söyletildi ve sonuçları ağır oldu. “Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu’nun verilerine göre, 2017 yılında 409 kadın cinayeti işlendi, 387 çocuk cinsel istismara uğradı ve 332 kadına cinsel şiddet uygulandı. Platformun verilerine göre, 2016 yılında 328 kadın, 2015 yılında ise 303 kadın öldürölmüştü.” (<http://kadincinayetleriniidurduracagiz.net/>) Türk sinemasında yıllarca kadınların istediğı gibi...

Kaynakça

Krantz G., Garcia-Moreno C., 2005, Violence against women Journal of Epidemiology & Community Health, <http://dx.doi.org/10.1136/jech.2004.022756> [erişim tarihi: 12.01.2017]

Kadın Cinayetlerini Durduracağız Vakfı, (<http://kadincinayetleriniidurduracagiz.net/>) [erişim tarihi: 16.09.2017]

Michéle Harway, James M.O’Neil. 1999. “ Preliminary Multivariate Model Explaining the Causes of Men’s Violence Against Women” in What Causes Men’s Violence Against Violence, Sage Publications, Inc. Thousand Oaks.London. (p 13-14)

Türk Sineması'nda Celladına Aşık Olan Kadınlar

Nuran GÜLER ,Hatice TEL , Fatma ÖZKAN TUNCAY “Kadının Aile İçinde Yaşanan Şiddete Bakışı” Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi 27 (2): 51 – 56, 2005

Ömer Çaha, “Türkiye’de Kadın Hareketi Tarihi: Değişen Bir Şey Var mı? [The History of Women Movement in Turkey]”, Kadın Bienali Ekinlikleri Çerçevesinde Türkiye’de Kadın ve Sivil Toplum, İstanbul/Turkey, Mar. 2001, <http://kadem.org.tr/turkiyede-kadin-hareketinin-tarihi-degisen-bir-sey-varmi/>, 03.02.2017

(Republic of Turkey Ministry), Directorate General of Status of Women, “ Violence against women in family in Turkey” ISBN 978-975-19-4498-6, Elma Teknik Basım Matbaacılık, Reseach group; Dr.Henrica A.F.M Jansen, Prof.Dr.Sunday Öner, Doç.Dr. Filiz Kardam, page 124, Ankara 2009.

Filmler

Coruh, Ş., *Gülizar* 2004, Sis Film, İstanbul

Çelik, R., 2012, *Lal Gece* 2012 (Night of Silence), product. İsrail Parlak, Ekrem Çelik

Nevzat P., 1960, *Devlerin Öfkesi* (The Fury of the Giants), Acar Film, İstanbul

Refiğ H., 1973, *Sultan Gelin* (Sultan Bride), Saner Film, İstanbul

Saydam N., 1969, *Aşk Mabudesi* (Goddess of Love), Acar Film, İstanbul

Seden, Osman F., 1975, *Batsın Bu Dünya*, Erman Film, İstanbul

Tibet K., 1982, *İffet*, Uzman Film, İstanbul

Tözüm, İ., 1996, *Mum Kokulu Kadınlar* (Candle Scented Women), Muhteşem Film &ATV İstanbul

Yılmaz A., 1960, *Kölen Olayım* (I Will Be Your Slave,) Saner Film, İstanbul

Yılmaz, A., 1990, *Berdel* (Bride Exchange), Tapev Production, İstanbul

Yılmaz, A., 1983, *Mine*, Delta & Yeşilçam Film, İstanbul

Yılmaz, A.,1985 *Dul Bir Kadın* (A Widow), Mine Film, İstanbul

Yılmaz, A., 1984, *Bir Yudum Sevgi* (A Sip of Love), Delta & Fono Film,İstanbul

Yılmaz, A.,1987, *Kadının Adı Yok* (The Woman Has No Name, Odak Film, İstanbul

Yaşar, S.,1992,*Sarı Tebessüm* (Yellow Smile), Doku Film & Show Tv.,İstanbul